

Pedagogisk dokumentation i förskolan

En studie om pedagogernas möjligheter och hinder för arbete med dokumentation utifrån barns perspektiv.

Namn: Hanna Forsberg och Anna Nehrfors
Program: Förskolläraryrket Göteborgs Universitet
Antal hp: 15 hp
Kurs: Självständigt arbete (examensarbete) för förskollärare.
Nivå: Grundnivå
Termin/år: VT/2015
Kursansvarig institution: Institution för pedagogik, kommunikation och lärande.
Handledare: Zaira Jagudina
Examinator: Niklas Pramling
Kod: VT 15 – 2920 – 023 – LÖXA1G
Nyckelord: Pedagogisk dokumentation, barnperspektivet samt barns perspektiv och maktperspektivet.

Abstract

Vi har i vår studie undersökt pedagogers upplevelser av att arbeta med pedagogisk dokumentation i förskolan. I studien undersöks det hur verksamma pedagoger upplever uppdraget med att dokumentera och reflektera kring sitt arbete i sin verksamhet, i enlighet med ett synsätt på barnet som kompetent och delaktig i pedagogisk dokumentation. I studien diskuterar vi och reflekterar kring tre frågeställningar: Hur beskriver förskollärarna syftet med den pedagogiska dokumentationen? Vilka aspekter menar förskollärare ingår i deras praktiska arbete med pedagogisk dokumentation? Vilka möjligheter och svårigheter upplever pedagoger i sitt arbete när det gäller att bedriva dokumentationen utifrån barns perspektiv?

Vi analyserar och diskuterar vårt material med hjälp av begreppen barnperspektivet och barns perspektiv. Vårt resultat bygger på intervjuer med tre olika förskollärare. Studien är därför utav kvalitativ karaktär eftersom den bygger på dessa förskollärares berättelser samt tar stöd i tidigare forskning kring pedagogisk dokumentation. Resultatet visar att förskollärare är överens om att pedagogisk dokumentation som arbetsverktyg ska utgå från barnet och respekt och lyhördhet för individen blir här viktigt. Dock belyser de att det finns dilemman som ibland gör att det inte är möjligt för dem att utföra dokumentationen med den kvalitet de skulle önska. Den främsta anledningen tycks vara tidsbristen och vad detta medför i pedagogens praktiska verksamhet.

1. Förord

Till och börja med vill vi tacka de förskollärare som ställt upp och delat sina berättelser med oss. Med hjälp av dem har vi kunnat genomföra vår studie på ett kvalitativt sätt där vi också fått bära med oss nya olika sätt att tänka om ämnet.

Vi vill också tacka vår handledare Zaira Jagudina som under vår skrivprocess har gett oss stöd och vägledning.

Sist men inte minst vill vi tacka varandra för ett bra samarbete. Under vår skrivprocess har vi tagit del av varandras tankar. Framförallt har vi ständigt reflekterat, analyserat och diskuterat över vår studie och vår text. Detta tillvägagångssätt har varit givande och lärorikt för oss båda, då vi i vår framtid som förskollärare kommer kunna ta del av varandras tankar och diskussioner.

3. Inledning	6
4. Syfte	6
4.1 Frågeställningar	7
5. Tidigare forskning	8
6. Teoretisk anknytning - Centrala begrepp	10
6.1 Pedagogisk dokumentation	10
6.2 Barnperspektivet och barns perspektiv	11
6.2.1 Förskolans olika livsvärldar	11
6.2.2 Skillnaden mellan barnperspektivet och barns perspektiv	11
6.3 Makt	11
7. Metod	13
7.1 Urval	13
7.2 Genomförande	13
7.3 Metodkritik	14
7.4 Etiska överväganden	15
7.5 Tillförlitlighet	15
8. Analys	17
8.1 Pedagogernas beskrivna syfte med pedagogisk dokumentation	17
Reflektionsarbetets betydelse	17
8.2 Aspekter i pedagogens praktiska arbete om pedagogisk dokumentation	18
Stödja och synliggöra barns läroprocesser	18
8.2.1 Kommunikation	19
8.3 Möjligheter och svårigheter i det praktiska arbetet	20
8.3.1 Tidsbrist	20
8.3.2 Maktperspektivet – ett hinder för barns inflytande och demokrati i verksamheten	21
8.3.3 Att dokumentera för att se det enskilda barnet	22
8.3.4 Verktyg och hjälpmedel i arbetet	23
9. Diskussion	24
9.1 Pedagogisk dokumentation – öppet för tolkning	25
9.2 Reflektionsarbetets syfte	25
9.3 Pedagogernas reflektion – ett avgörande fokus	26
9.4 Tidsbristen	27
9.5 Pedagogernas perspektiv – avgörande för den pedagogiska dokumentationen	28
9.6 Makt – ett hinder för utrymme av barns perspektiv	29
10. Slutord	30
11. Referenslista	31

3. Inledning

I dagens förskola ingår det i pedagogers arbetsuppgifter att dokumentera sin verksamhet. Skolverket har (2012) kommit ut med ett stödmaterial kring just uppföljning, utvärdering och utveckling i förskolan, med fokus på arbetsverktyget pedagogisk dokumentation. Argumenten för pedagogisk dokumentation är bland annat att pedagogen ska få syn på barns tankar, idéer och läroprocesser. Dokumentation i förskolan är egentligen inget nytt, men förr talades det i termer om att observera och dokumentera barnets utveckling utifrån en förutbestämd mall. I läroplanen för förskolan (2010) står det skrivet att pedagogisk dokumentation ska utgå från ett barnperspektiv. Pedagogisk dokumentation styr bort från tidigare observationer, och värdesätter istället barnet som delaktig i dokumentationsarbetet. Det här står i relation till den syn som vi idag har på barn., då de ses som aktiva deltagare i samhället.

Även om det finns en del forskning om pedagogisk dokumentation saknas det fler studier om hur pedagoger själva upplever och reflekterar kring möjligheter och hinder för sitt arbete med pedagogisk dokumentation utifrån det nya synsättet på barnet som aktivt deltagande i dokumentationen.

Denna studie handlar om pedagogens perspektiv och hur en pedagog upplever den pedagogiska dokumentationen i det praktiska arbetet. Hur pedagogen upplever arbetet är något som undersöks på ett djupare plan. Under våra VFU – perioder och från vår förskoleutbildning i sin helhet, har vi upplevt ett dilemma kring den pedagogiska dokumentationen. Det dilemma vi har upplevt är att styrdokumentens riktlinjer kan tolkas olika bland pedagoger. Arbetet visar inte något tydligt syfte och tillvägagångssätt att utföra arbetet i förskolans praktik. Området finner vi intressant att undersöka närmare på ett personligt plan då vi snart är utbildade förskollärare och kommer ta del av det pedagogiska dokumentationsarbetet. I våra frågeställningar och i vår analys kallar vi våra intervjupersoner förskollärare. Vidare i texten skriver vi pedagoger, detta för att få variation och att forskning samt litteratur oftast skriver pedagoger.

4. Syfte

Syftet med denna studie är att skapa en djupare förståelse av förskollärares upplevelser av att arbeta med pedagogisk dokumentation. Det vi funnit i tidigare forskning kring ämnet är att det skrivs fram mycket positivt om arbetssättet och att det finns beskrivet i litteratur hur det kan användas. Dock finns inte tillräckligt mycket forskning kring där ämnet där det diskuteras och kritiserats. I huvudsak finns det en kvantitet av litteratur som talar positivt om ämnet. Vår studie bygger på tre kvalitativa intervjuer om hur tre olika förskollärare upplever att jobba med pedagogisk dokumentation i det praktiska arbetet.

4.1 Frågeställningar

1. Hur beskriver förskollärare syftet med den pedagogiska dokumentationen?
2. Vilka aspekter menar förskollärare ingår i deras praktiska arbete med pedagogisk dokumentation?
3. Vilka möjligheter och svårigheter upplever förskollärare i sitt arbete när det gäller att bedriva dokumentation utifrån barns perspektiv?

5. Tidigare forskning

I detta stycke lyfter vi fram några författare och forskare som tidigare belyst och diskuterat den pedagogiska dokumentationen i förskolan. De belyser att pedagoger saknar tillräcklig förståelse om etik och maktförhållanden i förhållande till dokumentation. Följden av detta blir att barns perspektiv hamnar i skymundan.

Förskolans läroplans värdegrund innebär att varje barn skall respekteras och lyssnas på. Detta gäller även i arbetet med den pedagogiska dokumentationen. Dessa etiska aspekter har Svenning (2011) framfört och problematiserat. Hon lyfter fram det faktum att varje barn har rätt till sina egna tankar och åsikter. Varje individ ska respekteras och kunna känna sig trygg i sig själv. Samtidigt finns kraven på att verksamheten i förskolan ska dokumenteras i bidrag till en utveckling och förbättring. Svenning ifrågasätter om de dokumenterade barnen verkligen kommer till tals och om de blir delaktiga i det som dokumenteras om dem. Hon ifrågasätter om barns delaktighet lyfts fram och tas till vara på i arbetet. Det finns alltså ett dilemma hos pedagoger att barnen ska dokumenteras samtidigt som synliggörandet av dem alltid ska utgå från barnens perspektiv.

Emilsson och Pramling Samuelsson (2012) konstaterar att det finns rikligt med litteratur om pedagogisk dokumentation. Den litteratur som finns är positiv till att arbeta med pedagogisk dokumentation. Däremot finns det inte tillräckligt med studier som djupare analyserar och kritiserar ämnet av forskare. Trots det finns en liten mängd forskning som visar att pedagoger ser både fördelar och nackdelar med arbetssättet. Fördelarna verkar vara övervägande med att tillföra arbetssättet i sin verksamhet. Däremot är det tidsbristen som är en vanlig orsak att pedagogerna upplever svårigheter och hinder med pedagogisk dokumentation. Bjervås (2011) är ytterligare en författare som lyft fram problematiken med tidsbristen. Den orsakar svårigheter och dilemman för pedagogerna att tillföra ett lyckat och önskvärt arbete med den pedagogiska dokumentationen.

I Emilsson och Pramling Samuelssons (2012) studie ligger också vikt vid att kommunikationen har en avgörande betydelse i arbetet. Kommunikationen mellan pedagoger och barn ska bidra till att givande möten ska ske. Kommunikationen är något pedagogerna ska hålla fokus på i dokumentationsarbetet. Tolkningar pedagogerna gör kan lätt bli bedömande. Pedagogernas intentioner är oftast goda men kan missförstås av barnen. Pedagoger kan i sin strävan efter måluppfyllelse orsaka att barnen känner att de ska prestera för att uppleva ett egenvärde. Alvestad och Sheridan (2014) nämner också var fokus bör ligga. De har undersökt hur norska pedagoger planerar sitt fokus i dokumentationsarbetet. Eftersom läroplanen är ett uppdrag och riktlinjer för pedagoger, undersöker författarna i sin studie hur pedagogerna tänker kring vad de bör fokusera på vid planering och genomförandet. De diskuterar hur ett pedagogiskt dokumentationsarbete kan misstolkas. Följden av detta kan bli att pedagogerna har fel fokus och att de dokumenterar fel situationer.

I Åsen och Vallberg Roths (2012) forskningsöversikt skriver de att pedagogisk dokumentation har blivit ett alltmer vanligt verktyg på svenska förskolor. I forskningsöversikten framkommer det att etiska överväganden i förhållande till vuxnas makt över barn måste beaktas när pedagoger arbetar med verktyget i förskolan. Barnen ska synliggöras och göras delaktiga i arbetet. Synliggörandet kan dock upplevas både positivt och negativt för barnen. Här uttrycker författarna att dokumenterandet av barnen måste ske med

barnens tillåtelse och därmed bli en positiv och trygg upplevelse för dem. Författarna skriver att pedagogerna behöver ta hänsyn till deras och barnens olika upplevelser i arbetet. Pedagogernas synliggörande av barnen ska inte medföra att pedagogerna utnyttjar den makt de automatiskt innehar i och med att de bär på mer kunskap och erfarenhet.

Alnervik (2013) har i en doktorsavhandling också skrivit om det pedagogiska dokumentationsarbetet. Hon följer fyra förskolor under 10 års tid. Dessa förskolor har aktivt arbetat med det som verktyg. Hon har framfört hur arbetet har förändrat förskolornas verksamheter. Pedagogernas beskrivningar av vad som sker när man långsiktigt arbetar med pedagogisk dokumentation är också något som klarläggs. Redan i utskottet för den första läroplanen för förskolan fanns formuleringar om pedagogisk dokumentation tillämpade, och skulle då innebära kollegialt lärande och reflektionsverktyg. Trots den litteratur och de skrifter som finns och talar gott om pedagogisk dokumentation, antyder Alnervik att alla inte "får till det" med den pedagogiska dokumentationen. På grund av svårigheterna har två stödmaterial utgivits av skolverket (2012). Materialet är till för att stödja förskollärare i arbetet med systematisk dokumentation och kvalitetssäkringen i förskolan. I materialet finns det också tydligare riktlinjer för hur pedagogerna ska gå tillväga för att utföra ett pedagogiskt dokumentationsarbete.

Dahlberg och Lenz Taguchi är de namn Alnervik (2013) nämner i sin doktorsavhandling som introducerat pedagogisk dokumentation i Sverige. De lyfter den pedagogiska dokumentationen som ett dokumentationsverktyg. Verktöget ska styra bort från traditionella barnobservationer där barnet blir ett objekt. Istället ska verktöget fokusera på att se barn som medskapare av sig själva och den kunskap och utveckling barnet tillägnas i förskolan.

I Alnerviks (2013) avhandling återfinns detta stycke:

Kritiken mot arbete med pedagogisk dokumentation riktar sig främst mot avsaknaden av etiska diskussioner kring vad dokumentationsarbetet innebär för barnen. Denna kritik introducerades av Lindgren och Sparrman (2003). Det som de upplevde särskilt problematiskt var att barns handlingar ska analyseras av vuxna som de samtidigt ska få omsorg av (s. 57).

I Alnerviks (2013) avhandling beskriver en intervjuad pedagog att arbetslaget började tänka annorlunda om barn och hur de som pedagoger skulle utforma verksamheten. På så sätt såg de pedagogisk dokumentation som ett nyttigt och användbart verktyg för ett förändringsarbete och utvecklingsarbete av verksamheten. De började bland annat att reflektera i termer "det kompetenta barnet" samt vad detta innebär. Förskollärarna i hennes empiri har inspirerats av en Reggio Emilia filosofi och är positiva att arbeta med pedagogisk dokumentation. De är vana vid arbets sättet och har arbetat med det över längre tid. De menar också att det långsiktiga arbetet har resulterat att de haft möjligheten att förändra sitt tänkande om sin praktik.

Vidare belyser Alnervik (2013) syftet med den pedagogiska dokumentationen. Syftet och huvudsaken är att barnen ska göras delaktiga i arbetet. Hon anser att det behöver utföras fortsatta studier och forskning kring makt och etik. Vidare skriver hon att ny forskning ska bidra till att undersöka och visa om barnen verkligen görs delaktiga och lyssnas på när pedagoger dokumenterar deras läroprocesser. I förhållande till vad författaren belyser blir barns perspektiv viktigt att betona i ett arbete med pedagogisk dokumentation. Barnens delaktighet och inflytande blir relevanta delar i barns perspektiv och därmed kommer pedagoger och barn närmare varandra i arbetet. Den makt vuxna omedvetet och medvetet besitter blir därmed inte lika framträdande i arbetet.

6. Teoretisk anknytning - Centrala begrepp

För att kunna skapa djupare förståelse av förskollärarnas upplevelser kring arbete med pedagogisk dokumentation, analyserar vi deras berättelser inom ramen för teoretisk förståelse av pedagogisk dokumentation. Den teoretiska ramen innefattar centrala begrepp som barnperspektivet och barns perspektiv samt maktperspektivet som problematiserar detta arbete. Detta avsnitt presenterar och förklarar de följande centrala begreppen i den teoretiska ramen; pedagogisk dokumentation.

6.1 Pedagogisk dokumentation

I stödmaterialet från Skolverket (2012) står det att genom att göra dokumentationen levande i verksamheten blir den också pedagogisk. Det material som samlas in bör sedan diskuteras och reflekteras både bland pedagoger och barn. Det som gör dokumentationen pedagogisk har också att göra med vad det är man dokumenterar och vad man vill uppnå när det gäller barns trivsel, trygghet och lärande kring olika målområden i läroplanen. Förutsättningen för att dokumentationen ska bli pedagogisk handlar också om att pedagogerna är intresserade av det barnen gör och att de intar barns perspektiv (Sheridan & Pramling Samuelsson, 2009). Det är en kompetens, kunskap, profession och erfarenhet hos pedagogen av att synliggöra barns läroprocesser från deras perspektiv. Det blir en utmaning för pedagoger att ta sig an barns perspektiv då detta av olika anledningar är svårt att nå.

Den pedagogiska dokumentationen grundar sig och inspireras av en filosofi som heter Reggio Emilia. Reggio Emilia är en stad i Italien. Härifrån härstammar en pedagogik som blivit populär att tillämpa på förskolor i Sverige. Reggio Emilia är ingen entydig teori, däremot en sorts filosofi. Grundantaganden i Reggiofilosofin är tron på det kompetenta barnet. Delaktighet, demokrati och olikhet är ord som är relevanta att arbeta utifrån (Riddersporre & Persson, 2010). På Reggio Emilia institutets hemsida finns beskrivet att det finns ett stort intresse bland svenska förskolor att ta del av denna pedagogik. De förklarar att det inte handlar om några specifika knep som kan läras ut eller kopieras. Det handlar om en äkta grundsyn på barn som aktiva och kompetenta deltagare i samhället. De menar att barns rättigheter skall tillgodoses och de lyfter fram dokumentation som en stor del av filosofin där barn kan få syn på sina egna läroprocesser (Reggio Emilia Institutet, 2015).

Det är relevant att kort beskriva skillnaden mellan pedagogisk dokumentation och traditionella barnobservationer. Skolverket (2012) skriver att det är viktigt att förstå denna åtskillnad när det gäller att välja dokumentationsverktyg och metoder i sin förskoleverksamhet. Skolverket utformade ett stödmaterial för att förskollärare ska kunna få en tydligare förståelse och kunskap att arbeta med pedagogisk dokumentation. I detta stödmaterial förklaras att den pedagogiska dokumentationen har funnits i cirka 20 års tid i Sverige, medan så kallade barnobservationer funnits sedan 1930 – talet. De observationer som tidigare gjordes av barn grundar sig i helt andra teorier om barns utveckling än de teorier som ligger till grund för pedagogisk dokumentation. Skolverket belyser också att dessa äldre observationer inte är förenliga med förskolans läroplan. De tidigare barnobservationerna strävade efter att bedöma barn utifrån deras ålder och färdiga mallar för hur ett barn ska vara. Observationerna gjordes också utan barnets vetskap och förvarades inlåsta och togs fram vid

exempelvis utvecklingssamtal. Begreppen dokumentation och pedagogisk dokumentation står alltså i motsats till varandra och har olika innebörder och syften.

6.2 Barnperspektivet och barns perspektiv

6.2.1 Förskolans olika livsvärldar

Förskolan är en sorts arena där barn och vuxna möts i en gemensam vardag. Teorin om livsvärlden har utvecklats av en filosof som heter Merleau-Ponty. Livsvärld innebär den värld som både barn och vuxna ingår i. Alla individer är en del av den, och barn och vuxna erfär världen samt uttrycker sig i den med kroppen (Johansson, 2011). Vidare skriver Johansson att det kan reflekteras över om pedagogik och lärande ses som möten mellan olika livsvärldar. Pedagoger har ett ansvar att sträva efter att möta barnen i deras egna livsvärldar som är en komplex dimension. Dock bör individerna som ingår i ett kollektiv, exempelvis förskolan sträva efter att möta varandra i varandras livsvärldar. I mötet med små barn är det viktigt att pedagogen strävar efter närhet, lekfullhet och närvaro på ett emotionellt plan. På detta sätt menar Johansson att det öppnar för att nå barns perspektiv. Författaren nämner för att vuxna, forskare som pedagoger, ska kunna förstå och ta del av barnets livsvärld och perspektiv handlar det om att vara medveten om sin egen livsvärld. Den vuxne ska vara trygg i sig själv, då detta är en grund för att förstå andra individer. Utmaningen handlar om att vuxna och barn ska mötas i en interaktion där upplevelsen av en händelse visar samma intentioner och uttryck.

6.2.2 Skillnaden mellan barnperspektivet och barns perspektiv

Svenning (2011) skriver att barnperspektivet och barns perspektiv måste skiljas åt i pedagogiska sammanhang. Vi vuxna kan omedvetet eller medvetet inta ett barnperspektiv och antyda att detta är vad barnet tolkar eller anser något är. Vi kan dock aldrig helt inta någon annan persons perspektiv. Vi kan därför alltså inte heller utgå ifrån att vi vet vad barnet vill i en situation. Barns perspektiv är alltså endast barnets egna perspektiv och kan inte intas av en vuxen. Vi behöver respektera och lyssna till barnet för att få reda på dennes perspektiv. Det blir alltså en utmaning och ett mål för pedagogen att komma så nära som möjligt i möten med barn.

Johansson (2011) skriver att vuxna utgår ifrån vad de tror och anser är bäst för barnen, det vill säga vad de behöver lära sig på ett lustfyllt sätt. Detta medför inte alltid att tillvägagångssättet och attityden de vuxna har gentemot barnet upplevs vara vad barnet anser är bäst för sig självt. Det kan också beskrivas att de vuxna sätter ramar för vad ett barn behöver lära sig för att klara vidare motgångar i skolans miljö. Med författarens beskrivning kan det tolkas att trots att de vuxna har goda avsikter för barnet sker lärandet ur ett vuxenperspektiv. Det kan framstå som att situationerna grundar sig från ett barnperspektiv och inte barns perspektiv. Den kontroll de vuxna har gentemot barnen kan medföra att situationerna de vuxna styr över blir mer eller mindre maktstyrda.

6.3 Makt

I en avhandling har Wester (2008) undersökt maktperspektiv när det gäller normer i svenska klassrumskulturer. För vår del är maktperspektivet intressant eftersom det pedagogiska dokumentationsarbetet planeras, utförs och oftast styrs av vuxna. Författaren lutar sig på

filosofen Foucaults teori om vad makt innebär. Hon tolkar att Foucault menar att makt inte är något en person automatiskt innehar. Makt uppstår mellan och inom en grupp människor där en individ kan göra försök att utöva makt gentemot andra. Avsikten med att inta en makt kan variera. En sorts formell makt infinner sig när det finns ett bestämt sammanhang. En person som exempelvis är chef eller lärare får en roll som skapar asymmetri gentemot anställda eller elever.

Författaren Sommer (2005) anser att maktförhållanden i vårt samhälle kan till en viss del vara dolda. Dock vill han poängtera att det existerar ramar och regler för hur vi ingår i samvaro med varandra. Vidare lyfter han att det idag råder en tro på barn som aktörer och medskapare av sig själva. Dock belyser han de ramar och villkor som finns i vardagslivet. Dessa förs fram i form av fyra nivåer som påverkar varandra. Överst finns samhället och de förutsättningar som ges ur ett samhällsperspektiv. Här regleras hur samhället är organiserat och uppbyggt av oss individer. Nästa nivå består av de aktörer som skapar barndomen för barn. Här ingår då exempelvis föräldrar och förskollärare. Den tredje nivån är den grupp som barnet befinner sig i exempelvis i en familj eller i en förskolegrupp tillsammans med andra barn och vuxna. Sista nivån är barnet självt. Sammanfattningsvis ser vi alltså att vuxna strukturerar barnets tillvaro. Alla individer på förskolan ska förhålla sig till de förutsättningar och de regler som finns förklarar ur ett maktperspektiv. Följden av vårt samhälle visar att barn själva inte har valmöjligheten att fritt välja att vara på förskolan. Institutionen förskolan ska finnas till hands för barnen eftersom dess vårdnadshavare arbetar. Den vardag som barnet erbjuds i förskolan återstår för barnet att vara en del av de relationer och sociala sammanhang som finns. Dock fokuserar alltså Sommer på att barnet enskilt inte har bestämt att det ska hamna på förskolan eller vilka strukturer som råder varken där eller i vårt samhälle. I vår studie behandlar vi de två översta nivåerna i Sommers förklaringsmodell.

Den ofrivilliga makten den vuxne får gentemot barnet kan resultera i att barnet känner sig kränkt. Barnet kan i detta skede ta åt sig personligt i omdömen, särskilt när det talas om barnet i exempelvis ett utvecklingssamtal. Omdömena som ges av den vuxne kan kännas värderande för barnet och kan uppfattas bli integritetskränkande mot barnets person. Talandet om det enskilda barnet kan handla om ett jämförande av hur normen för ett förskolebarn ska vara (Bjervås, 2011). Denna beskrivning kan kopplas till hur dokumentationen synliggör förskolebarnen i en gemensamma verksamhet. Det som skiljer begreppen pedagogisk dokumentation och dokumentation blir här relevanta för pedagoger att ta sig an. Om pedagogerna väljer att dokumentera och synliggöra endast ett resultat av barnens verk kan då barnen uppfatta att sträva efter en norm pedagogerna sätter.

Johansson (2011) skriver om vikten av att pedagoger ska vara goda förebilder och stödja alla barns olika sätt att vara en god medmänniska. Ett sådant förhållningssätt speglar av sig till barnen och resulterar till ett gott klimat på förskolan. Förhållningssättet och respekten till barnen blir viktig och relevant för pedagoger att tala om i det pedagogiska dokumentationsarbetet. Eftersom det lika mycket handlar om det pedagogiska som synliggörandet av barns läroprocesser i arbetet, blir en medvetenhet hos pedagogerna om hur makt kan träda fram hos den vuxne på ett negativt sett viktigt.

7. Metod

Vårt syfte att genomföra intervjuer med tre olika förskollärare var att få en förståelse av deras tankar och förhållningssätt till den pedagogiska dokumentationen. Hela studiens syfte och de frågeställningar som är ställda är utifrån pedagogens perspektiv. Genom att ta del av olika pedagogers berättelser tillsammans med tidigare forskning blir metoden och analysen utav kvalitativ karaktär. Kvale och Brinkmann (2014) beskriver en kvalitativ forskningsintervju vars syfte är att erhålla beskrivningar av den intervjuades livsvärld i syfte att tolka de beskrivna fenomenens mening. Forskaren ska sträva efter att förstå den värld som intervjupersonen beskriver och upplever. Med hjälp av korta, klara och värderingsfria frågor från forskaren ska intervjun bli till ett öppet samtal befriat från akademisk jargong.

7.1 Urval

De urval vi har är tre intervjuade förskollärare på tre olika förskolor. Namnen vi använder oss utav är fingerade. Den första intervjupersonen (Agneta) arbetar på en förskola där en Reggio Emilia filosofisk inriktning är verksam. På förskolan har de ett arbetssätt som belyser den italienska pedagogiken där barnen är delaktiga aktörer i praktiken. Den andra intervjupersonen (Sandra) är förskollärare och förskolechef på en privat förskola. Arbetssättet på denna förskola fokuserar på en trygg, familjär och intern atmosfär. Barnens vardag och verk synliggörs gärna för varandra och för vårdnadshavare. Den tredje intervjupersonen (Maria) arbetar på en traditionell kommunal förskola där de hämtar inspiration och arbetsmetoder från olika pedagogiska inriktningar. Att de tre urvalen är varierade med olika pedagogiska inriktningar bildar en analys och diskussion som blir tydlig. De tre förskolorna har olika sätt att arbeta och även olika erfarenheter att jobba med pedagogisk dokumentation. En av förskollärarna berättar att de har arbetat med sina metoder under lång tid medan en annan förskollärare berättar att de har ett nytt sätt se begreppet på och därmed nya arbetsstrategier. Vi har funnit både likheter och skillnader i förskollärarnas berättelser. Med hjälp av variationen som framträder i de tre förskollärarnas svar och berättelser kring pedagogisk dokumentation resulterar detta till en intressant och givande analys och efterföljande diskussion.

7.2 Genomförande

De intervjuer vi gjort är så kallade halvstrukturerade intervjuer. Där vill man undersöka intervjupersonens syn på och berättelser om det fenomen man undersöker. Vi får då material som utgörs av intervjupersonernas personliga tankar och åsikter kring ett ämne, vilka vi sedan analyserar (Kvale & Brinkmann, 2014). I analysen har vi tagit ut delar ur det transkriberade intervjumaterialet där vi har lyft fram det som varit mest intressant och relevant i vår undersökning av pedagogisk dokumentation.

I våra intervjuer med förskollärarna har vi utgått från de didaktiska förhållningssätten; vad, hur och varför. Vad pedagogisk dokumentation är och betyder för förskolläraren och hans arbetslag inledde och formade vår intervju. Intervjuerna inleddes av uppvärmningsfrågor. En utmärkande fråga vi ställde var; ”Vad är pedagogisk dokumentation för dig?”. Esaisson, Gilljam, Oscarsson och Wängnerud (2007) skriver att anledningen till att starta med uppvärmande frågor är att skapa god stämning med intervjupersonen. Författarna menar att de viktigaste frågorna är tematiska frågor. Dessa frågor ska vara öppet formulerade och beröra

den problemformulering som intervjuaren har. Uppföljningsfrågor kan ställas i samband med dessa frågor, för att exempelvis få mer uttömmande svar, exempelvis; ”Kan du ge exempel på?”. Intervjun följs sedan upp av direkta frågor. I detta skede ska det finnas plats för viktiga aspekter eller meningar som intervjupersonen vill lyfta fram men inte framförts i samtalet.

Kvale och Brinkman (2014) lyfter att de första minuterna av en intervju är avgörande. Det kan upplevas känsligt för en intervjuperson att öppna sig och berätta fritt för en forskare eller intervjuare. Det är då till fördel för den som ska intervjuas att grundligen se till att den som ska intervjuas känner sig bekväm och trygg. Det främjas genom att forskaren berättar om sitt syfte och tar sig tid för eventuella frågor och tankar som intervjupersonen kan ha. Det kan främja att ett gott klimat skapas och att den som blir intervjuad känner sig bekväm med samtalet och berätta om sina åsikter om ett specifikt ämne.

I intervjuerna har vi utgått från tre tematiska frågor. Frågorna är breda och kan tolkas vara öppna att tala fritt kring ämnet. Därefter kunde vi ställa uppföljningsfrågor och föra samtalet vidare till ett mer konkreta svar.

- *Vad upplever ni med pedagogisk dokumentation i er verksamhet?*
- *Hur utför ni ett arbete med pedagogisk dokumentation?*
- *Varför har ni era tillvägagångssätt i er verksamhet? Vad finns för fördelar och nackdelar med arbetet?*

Till dessa utformades olika följdfrågor i intervjusamtalen. I vår behandling av intervjuprocesserna har vi tagit stöd av tidigare litteratur och teorier kring ämnet pedagogisk dokumentation. Vi har relaterat, analyserat och diskuterat med hjälp av ytterligare frågor som behandlat ämnet. Dessa frågor har varit spontana och fått intervjupersonen att tala fritt kring ämnet. Samtalen har därför klargjort vår studie på ett djupare plan. Vi har fått en förståelse för de intervjuade förskollärarnas olika tankar kring pedagogisk dokumentation. Senare i texten analyserar och diskuterar vi de olika tankesätten till vad syftet ska vara med pedagogisk dokumentation.

7.3 Metodkritik

Valet att genomföra halvstrukturerade intervjuer är ett genomtänkt val. Redan i början av vår skrivprocess ville vi båda två genomföra intervjuer med förskollärare, för att samla in materialet till vår analys. Vi menar att valet av att göra intervjuer är kopplat till vårt syfte och vår problemformulering. Observationer exempelvis anser inte vi hade varit lika passande och bra att använda i relation till vårt syfte. Pedagogisk dokumentation är inte ett ämne som är lättfångat, det är något som ständigt finns levande i verksamheten. Halvstrukturerade intervjuer bestämdes i samråd med vår handledare. Tiden vi har på oss gör att vi får begränsa vår studie till ett omfång som blir rimligt för oss att genomföra. För att få mer spridning och mer material kunde vi ha intervjuat fler personer. Tanken var också från början att intervjuas fyra stycken förskollärare. Något som kunde gett större bredd för vår analys, kunde varit om vi intervjuade fler förskollärare för en ytterligare spridning och variation i vår analys och diskussion. Dock ansåg vi att vi med de förutsättningar vi hade, fick vi gott underlag för analys och diskussion. Eftersom våra tre intervjupersoner har olika arbetslivserfarenheter, ålder samt arbetar i olika stadsdelar i Göteborg gav detta oss inblickar till deras olika arbetssätt och tillvägagångssätt kring pedagogisk dokumentation.

7.4 Etiska överväganden

Forskning bör bedrivas eftersom det kan möjliggöra en positiv utveckling för både individ och samhälle. Det finns dock forskningsetiska principer att förhålla sig till. Forskaren behöver känna till och beakta det så kallade individskyddskravet. Individskyddskravet delas upp i fyra huvuddelar. Det första är *informationskravet*. Detta innebär att forskaren informerar de berörda parterna om syftet med sin forskning. Forskaren måste upplysa intervjupersonerna om att deras deltagande är frivilligt och att uppgifterna behandlas konfidentiellt och endast är till för forskning. Syftet med undersökningen presenteras så att de deltagande känner motivation och säkerhet att delta. Denna information kan ges muntligt eller skriftligt. *Samtyckeskravet* innebär att de som deltar i en undersökning skall vara fria att avbryta sin medverkan om de så önskar. Inga negativa följder ska komma av att någon av olika skäl väljer att avbryta sin medverkan. *Konfidentialitetskravet* innebär att uppgifter lämnade av intervjupersoner behandlas och förvaras på ett säkert sätt. Ingen utomstående ska kunna identifiera en individ. *Nyttjandekravet* innebär att de uppgifter som samlas in endast får användas i forskningsändamål. De insamlade uppgifterna som samlats in får inte lämna ut. De uppgifter som forskaren samlat in om enskilda individer är endast till för den forskning som bedrivs (Vetenskapsrådet, 2007). Dessa krav och riktlinjer vetenskapsrådet belyser har vi tagit ställning till i utförandet av våra intervjumetoder.

Enligt Kvale och Brinkmann (2014) handlar en forskningsintervju om ett professionellt särskilt samtal som innefattar en maktasymmetri. Maktasymmetrin kan ske både medvetet och omedvetet mellan forskaren och intervjupersonen. För att motverka detta bör forskaren ha ett etiskt perspektiv till situationen i sin helhet. Intervjupersonen har tillägnat en tid till forskaren och öppnat sig för de frågor som ställts. För att forskaren ska få en analys/resultat av sina utskrifts galler det alltså att hen lyssnar till riktar sig till intervjupersonens livsvärld. Lika viktigt och värdefullt är det att prioritera tid i efterhand vad som sagts under samtalet och hur båda parterna upplevt situationen. I och med detta menar vi att reflektionen pedagogerna belyser i det pedagogiska dokumentationsarbetet, är lika viktigt för oss forskare att ta sig an när det gäller en kvalitativ intervjustudie. Reflektionen leder fram till en djupare analys och diskussion som resulterar till att framföra och bidra med något nytt givande och lärorikt i ämnet.

7.5 Tillförlitlighet

Ytterligare finns det också tre viktiga begrepp som gör en forskningsstudie tillförlitlig och kvalitativ. Det är *validitet*, *tillförlighet* och *generaliseringsbarhet*. Validitet handlar om att utföra sin undersökning på ett så noggrant och korrekt sätt som bara är möjligt. Detta för att försäkra ett trovärdigt och sannolikt resultat. Bristande trovärdighet orsakas ofta genom slarvfel vid insamlandet av data. Den efterföljande databearbetningen kan bli lidande på grund av exempelvis stress, missförstånd eller oläsliga anteckningar hos forskaren (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud, 2007). Kvale och Brinkmann (2014) beskriver begreppet validitet som ”styrkan och hållbarheten i ett uttalande; inom samhällsvetenskap handlar validitet vanligen om huruvida en metod undersöker vad den påstår sig undersöka.” (s. 402).

För att få det så tillförlitligt som möjligt har vi i intervjuerna använt oss av ljudinspelning. Därefter har vi skrivit ut frågor och svar beskrivna utifrån oss som forskare och av de intervjuade forskollärarna. Efter att ha skrivit ut inspelningen har vi tillsammans kodat och

funnit teman. Vi har också funnit återkommande svar samt likheter och olikheter av förskollärarnas berättelser. Vi har även haft en handledare som bollplank där vi tillsammans har analyserat och diskuterat materialet. För att försäkra oss om att våra intervjufrågor gick att förstå av intervjupersonerna utförde vi en pilotintervju. För oss som forskare har pilotintervjun varit en slags ”prov intervju”. Efter pilotintervjun kunde vi justera våra intervjufrågor. Vi försäkrade oss om att intervjuerna verkade rimliga att genomföra med vårt urval av intervjupersoner. Vid vår pilotintervju ställde en förskollärare upp på att bli testperson.

Generalisering handlar om en situation kan överföras till en annan situation. Det handlar om ifall en situation kan utspela sig på samma sätt vid ett annat tillfälle. Vårt område pedagogisk dokumentation har varit unikt för oss som forskare och för våra intervjupersoner. Eftersom de berättar om sina erfarenheter utifrån sina egna livsvärldar blir situationerna och berättelserna unika. Som vi beskrivit tidigare är halvstrukturerade intervjuer av en öppen samtalskaraktär, och därmed är fallet troligtvis inte sannolikt att svaren från våra intervjupersoner skulle bli de samma vid ett annat tillfälle, med en annan intervjuare (Kvale & Brinkmann, 2014). Med dessa tre begrepp har vi efter våra intervjusituationer insett att det är viktigt att försöka vara värderingsfri och öppen för olikheter i intervjusituationer.

8. Analys

Nedan presenteras vår analys av intervjuerna med förskollärarna som har tolkats och analyserats utifrån tidigare forskning och valda teorier vi funnit kring pedagogisk dokumentation. De teorier vi utgått från i vår analys är barnperspektivet och barns perspektiv samt maktdimensionen.

De likheter vi har funnit hos de tre förskolorna är tidsbrist att genomföra pedagogisk dokumentation samt reflektionsarbetets betydelse. Vi har valt tre olika teman som presenteras som underrubriker i texten. Vi kodade vårt transkriberade intervjumaterial och fann de tre temana som relevanta utifrån våra tre frågeställningar. Temana som vi har funnit när vi kodade vårt material ligger i nära anslutning till varandra. I analysen finns det bland annat liknande aspekter mellan den första och andra frågeställningen; Hur beskriver förskollärare syftet med den pedagogiska dokumentationen? Vilka aspekter menar förskollärare ingår i deras praktiska arbete med pedagogisk dokumentation?

8.1 Pedagogernas beskrivna syfte med pedagogisk dokumentation

Reflektionsarbetets betydelse

De intervjuade förskollärarna berättade att det är reflektion som gör att dokumentation blir pedagogisk. Reflektion är något de alla använder och lägger stor vikt i. Skillnaden är att det sker på olika sätt då reflektionen har prioriterats och tolkats på olika sätt av dem. Professionen handlar om att synliggöra barns läroprocesser på rätt sätt, ändå skiljer tillvägagångssätten åt hos förskollärarna som har intervjuats. Bjervås (2011) menar att det är viktigt att dokumentationen inte ska ske oreflekterat av pedagogerna. Reflektionen gör att arbetet blir pedagogiskt och professionellt. Emilsson och Pramling Samuelsson (2012) menar att det är viktigt att skilja begreppen dokumentation och pedagogisk dokumentation åt. Det pedagogiska i arbetet handlar om att reflektionen ska leda till en djup analys och diskussion hos pedagogerna. En fråga som ställdes i samband med detta är hur reflektionen sker och vad förskollärarna väljer att reflektera kring.

Agneta: Det som barnen har skapat sätts upp i deras höjd på väggen (...). Vi och barnen kan då samtala och reflektera över hur de gått tillväga och så vidare. Under dessa skeden är det mycket repetition och reflektion över barnens och pedagogernas läroprocesser.

Maria: Det finns ingen ”klar” checklista för vad pedagogisk dokumentation innebär. Det är därför vårt yrke är svårt. Det är mycket tolkning och det finns inga rätta svar. (...). Chefens ansvar på kvalitén är avgörande, viktigt att ha en chef som är på banan och är uppdaterad.

Förskollärarna Agneta och Maria berättar att dokumentationen blir avgörande beroende på hur reflektionsverktyget prioriteras och används. Maria anser att det är chefens ansvar för hur kvalitén i verksamheten blir. Eftersom reflektion och analys av dokumentation tar tid och energi behöver arbetslaget stöd och vägledning. Maria uttrycker också att det inte finns några tydliga riktlinjer för hur arbetet ska ske. Pedagogerna ska därför få möjligheten att känna sig trygga med chefens upplägg. Chefen ska vara medveten och ha kunskap av rätt prioritering av hur tiden sätts. Därmed är det viktigt att chefen är uppdaterad och har ett optimistiskt synsätt om den pedagogiska dokumentationen och ett professionellt reflektionsarbete av detta.

Förskolechefen Sandra benämner uppreparande att den pedagogiska dokumentationen möjliggör för pedagogerna att reflektera kring processerna i deras temaarbeten. Hon menar att

både processen och produkten av exempelvis ett matematik – tema är av stor betydelse. Den pågående processen och det färdiga resultatet i temat gör det möjligt för pedagogerna att öppna för reflektion och diskussion om arbetet. Dessa samtal blir underlag för att utveckla och förändra planering och sitt arbete med den pedagogiska dokumentationen. Det kan tolkas att det pedagogiska dokumentationsarbetet är en metod främst för pedagogerna att driva sin verksamhet framåt utifrån deras tankar, förhållningssätt och perspektiv. Därmed tolkar vi hennes svar som att det utgår från barnperspektivet. Hon beskriver att arbetet sker från vad arbetslaget tror och anser är bäst för barnen.

Sandra: Vi reflekterar mycket kring vårt övergripande temaarbete. Att få in naturvetenskap, språk och matematik. (...). I våra tidbestämda möten i arbetslaget om reflektion ska arbetslaget diskutera och analysera kring exempelvis temaarbetet som pågår. Då är det inte att man ska prata barn! Bara fokus på processen kring arbetet som skett (...). Målet är inte målet, utan vägen till målet. Den processen i där!

Sandra berättar också i intervjun om att ett traditionellt äldre arbetssätt i förskolan kan tas till vara på. Detta förhållningssätt kan väcka tankar om att arbetet pedagogerna utför grundar sig mer åt ett barnperspektiv än barns perspektiv. Vi kan dock aldrig vara säkra på att arbetet gör att barnen och deras egen reflektion kring deras läroprocesser inte tas till vara. Sandra nämner vikten av att ett arbetssätt där pedagogerna är viktiga aktörer som styr det mesta av planeringsarbetet av exempelvis ett temaarbete. Utifrån Sandras resonemang tolkar vi att pedagogernas egna reflektioner inom arbetslaget kan bli positivt i ett dokumentationsarbete. Arbetslagets tänk kan också handla om att de vill komplettera det äldre tänket och de traditionella metoderna tillsammans med modernare utvecklade tänk och arbetsmetoder.

Sandra: Allt gammalt tänk är faktiskt inte dåligt. Det kan vara svårt att släppa. (...). Bara för att området pedagogisk dokumentation är något nytt, så slänger man inte det gamla som man har erfarenhet av.

Intervjuaren: Är det nya tänket kring pedagogisk dokumentation positivt?

Sandra: Ja, absolut. Det är positivt, då har jag som förskollärare möjlighet att se på mig själv hur jag utvecklas. Jag blir utmanad som pedagog. Det är också det som är roligt med vårt yrke, att det händer nya saker med åren.

8.2 Aspekter i pedagogens praktiska arbete med pedagogisk dokumentation

Stödja och synliggöra barns läroprocesser

En viktig aspekt som pedagog att sträva efter i det praktiska arbetet med pedagogisk dokumentation är att pedagogen ska rikta sig till barnens perspektiv. Bjervås (2011) menar att den pedagogiska dokumentationen är ett verktyg som möjliggör förskollärare att stödja och synliggöra barns läroprocesser. Samtliga förskolor är noggranna med att göra barnen delaktiga i sina olika arbeten kring dokumentation. Barns tankar och åsikter är något pedagogerna värdesätter och strävar efter att uppnå genom dokumentationen. För att driva sin verksamhet framåt behöver det finnas meningsfulla och lustfyllda aktiviteter för barnen. Vem det är som tar initiativ till dessa aktiviteter kan diskuteras utifrån barnperspektivet och barns perspektiv (Bjervås, 2011). Vi vill belysa det vi menar med att grunda ett arbetssätt i barns perspektiv med utdrag från de intervjuade förskollärarna;

Maria: Jaa...jag har varit med sedan 1977, men idag är alltid utgångspunkten att man utgår från barnens intresse. Så hänger man på det som dom är intresserade av och styr därefter. Man har gått ifrån det här med att ha planerade aktiviteter på exempelvis tisdag eller torsdag (...). Det är 90 % barns perspektiv i hela dagliga verksamheten. Sedan fyller vi upp med annat också.

Maria berättar att förskolans arbete har förändrats och utvecklats den tid hon varit förskollärare. Hon belyser vikten av att barnen idag ska vara i fokus. Det Skolverket (2012) lyft fram är att pedagogisk dokumentation funnits i Sverige cirka 20 år. Tidigare gjorde man så kallade barnobservationer. Maria har varit med i detta perspektivskifte när det gäller syn på barn samt synen på hur man ska dokumentera kring dem. Hon berättar också att de fyller upp arbetet med annat, som då kommer från de vuxna. Barnen står i fokus, och visar att deras delaktighet och inflytande är lika viktig som pedagogernas.

Något som blir relevant att nämna i talan om barnperspektivet och barns perspektiv är huruvida barnen upplever en egen kontroll över att bli synliggjorda. I intervjuerna ställde vi frågan: ”Hur gör ni med de barn som inte vill delta?” Förskollärarna nämner alternativa tillvägagångssätt till att utföra arbetet efter barnens egna viljor och initiativ:

Agneta: Vi märker ofta snabbt både på barnens verbala språk och kroppsspråk att de kanske inte vill filmas eller synliggöras. Då stänger vi av kameran och alternativt ger barnet kameran. Då får de möjlighet att filma sina projekt och verk själva och känna delaktighet på så sätt. (...).

Agneta benämner vikten av att pedagogerna ska lyssna till barnens upplevelser och önskingar av att bli synliggjorda. Skolverket (2010) skriver att ”förskolan ska sträva efter att varje barn utvecklar sin förmåga att uttrycka sina tankar och åsikter och därmed få möjlighet att påverka sin situation. (...). Arbetslaget ska verka för att varje barns uppfattningar och åsikter respekteras.“ (s. 12). Förskolläraren Agneta fortsätter:

Agneta: Barnens intressen och initiativ blir en ”startnyckel” till en gemensam läroprocess, där pedagogerna utvecklar, stimulerar och dokumenterar detta.

För att en ömsesidighet och symmetri ska skapas i mötet med barnen krävs det att pedagogerna har en god kommunikation där de riktar sig till barnet och försöker förstå det. De ska fokusera på och rikta sig till barnens livsvärld i det pedagogiska dokumentationsarbetet. På så sätt framträder barnens perspektiv i arbetet och pedagogen närmar sig barnets perspektiv. Följaktligen utsuddas hierarkier och maktnivåer mellan barn och pedagoger (Emilsson & Pramling Samuelsson, 2012). En viktig aspekt är hur alla individer på förskolan samarbetar och kommunicerar med varandra. Emilsson och Pramling Samuelsson (2012) nämner att det är viktigt med kommunikation i arbetet med pedagogisk dokumentation. I detta blir en förståelse för varandras tankar och förhållningssätt viktiga att ta sig an. Det är en förutsättning för att lyfta alla människors lika värde. När pedagogerna kommunicerar och lyssnar till barnen närmar de sig barnens perspektiv. Barnens mångfald av tankar och uttryck får då möjlighet att synliggöras. Makt och hierarkier är aspekter vi tolkar kan utsuddas genom kommunikation bland pedagoger och barn. Maktperspektivet är något vi senare analyserar och diskuterar i texten.

8.2.1 Kommunikation

En annan aspekt vi belyser är vikten av en god kommunikation mellan pedagogerna i arbetslaget. Den är lika viktigt för att den pedagogiska dokumentationen ska bli nyttiggjord och givande (Skolverket 2012). Två av de intervjuade förskollärarna nämner klimatet i arbetslaget. De berättar att den pedagogiska dokumentationens syfte kan vara tolkningsbart och att vikten av att pedagogerna har ett gemensamt tillvägagångssätt och synsätt påverkar arbetet.

Agneta: Vi pedagoger har mycket arbetsbörda och ibland blir det svårt att verkligen hålla fokus och fullfölja de dokumentationsprojekt vi påbörjat. Det gäller att alla i arbetslaget är med på samma spår och samarbetar.

För att kunna möta barnen på ett professionellt sätt och reflektera kring dessa möten ligger en stor vikt i att alla i arbetslaget är utbildade. En av förskollärarna (förskolechefen) menar att om man inte är insatt i det gemensamma och professionella tänket om arbetssättet, kan det omedvetet medverka till ett sämre klimat. Det blir därför betydelsefullt med en avsatt tid för kommunikation tillsammans i arbetslaget. Det skapar också möjlighet till ett tryggt och kompetent bemötande med barnen.

Sandra: Här på vår förskola har ju jag den fördelen att det är så många som är utbildade pedagoger. Jag kan förstå hur det kan vara om jag motsvarande bara hade en utbildad pedagog i arbetslaget. Där kan man då kanske få ta sig an att driva utbildad personal i det pedagogiska dokumentationsarbetet. Utan då har vi nu den fördelen, att vi vill samma, och känner varandras tankar och har kompetens och kunskap kring detta. Vi vill åt samma mål. Och det är en väldigt stor skillnad, det går inte att jämföra!

Som Emilsson och Pramling Samuelsson (2012) tidigare belyser angående kommunikation i förskolan, tolkar vi att profession och kompetens blir aspekter som kan bli avgörande för hur kommunikationen sker i arbetslaget. Det är en fördel att vara utbildad, då man troligtvis har en större insikt i vad det är som kan reflekteras över och diskuteras om i arbetslaget. För en pedagog som exempelvis har en kortare anställning eller saknar utbildning blir det möjligtvis inte lika tydligt för vad som bör fokuseras och reflekteras om i arbetslaget.

8.3 Möjligheter och svårigheter i det praktiska arbetet

8.3.1 Tidsbrist

De tre förskollärarna berättade att det är svårt att utföra arbetet de önskar på grund av tidsbristen under veckorna. Ambitionen och målet att arbeta med pedagogisk dokumentation och dess syfte blir inte prioriterat på grund av den begränsade tiden. Den tidsbrist de intervjuade nämner bekräftar den problematik som också återfinns i tidigare forskning. Som tidigare nämnt skriver bland annat Bjervås (2011) att det dilemma som blir tydligt är den begränsade tiden i förskolan. Risken som uppstår blir att reflektionen kring dokumentationen inte analyseras och diskuteras av pedagogerna. Därmed blir syftet med den pedagogiska dokumentationen ofullständigt och en utveckling av verksamheten blir svår att nå.

Agneta: Tidsbrist är det största problemet. Vi börjar gärna med många projekt, och ibland kan en svårighet vara fullfölja alla dessa projekt. Ibland tappar vi tråden och fokus på att följa upp allt det arbete vi har påbörjat.

Sandra: Det som är svårt är det här med tiden. Jag tänker att vi måste lära oss att hitta tiden. Tid kan finnas lite gömd, att hitta tiden i vardagen och det hela. Till exempel att hitta ett bra hjälpmedel som lärplattan som vi har tagit hjälp av i dokumentationen.

Citaten ovan bekräftar den tidsbrist tidigare forskning lyfter. Sandra nämner att de har funnit tillvägagångssätt för att genomföra den pedagogiska dokumentationen. De har tagit vara på luckorna som kan finnas i vardagen och utnyttjar den tiden rätt. Alvestad och Sheridan (2014) belyser att det gäller att hitta rätt fokus i genomförande av arbetet. Pedagogerna ska vara medvetna om utmaningarna och den tidsbrist arbetet medför. Det är viktigt att de finner vägar att hålla fokus på dokumentationsarbetets syfte och mening. Trots att arbetet beskrivs på ett sätt i läroplanen blir det ändå varierat i förskolorna. Det mest varierade är vad pedagogerna har tolkat är syftet med den pedagogiska dokumentationen. Det som har varit synligt i intervjuerna är hur de valt att prioritera tiden och fokus på deras arbete.

Maria: Det ”lilla” som sker ska man fånga upp och dokumentera.

Maria nämner att det är av betydelse att fånga tillfällena i vardagen. Hon säger att man som pedagog ska fånga det spontana och små ögonblick. Hon kan tänkas mena att i försöket att dokumentera hela sin verksamhet kan man känna sig otillräcklig, eftersom tiden inte räcker till. Hon belyser då att man kan påbörja ett arbete från de spontana ögonblicken och fånga någonting litet och värdefullt. Det kan tolkas att istället för att bli frustrerad över att man inte hinner med, så kan pedagoger välja att prioritera och fokusera på de delar och små tillfällen som finns i den dagliga verksamheten.

Sandra: Jag fick hjälpa arbetslaget att reflektera på rätt sätt. Använda tiden rätt, inte prata om enskilda barn under denna tid utan fokusera på dokumentationen. (...). Reflektion för mig handlar dels om att ”få ur tankarna och viljorna ur huvudet”.

8.3.2 Maktperspektivet – ett hinder för barns inflytande och demokrati i verksamheten

Problematik kan uppstå i den pedagogiska dokumentationen om pedagogerna gör feltolkningar av barnen och att det är detta som synliggörs. Ett maktperspektiv handlar om att barnens upplevelser, tankar och viljor att synliggöras inte träder fram i dokumentationsarbetet (Åsen & Vallberg Roth, 2012). Svenning (2011) diskuterar att den pedagogiska dokumentationen kräver mycket ansvar av de vuxna som genomför den. Eftersom stor vikt ligger på att barn ska göras delaktiga behövs det en öppen kommunikation mellan barn och vuxna. Författaren belyser hur viktigt det är att barnens perspektiv inte får glömmas bort. De vuxna behöver göra barn medvetna om att de har ett eget val att delta i dokumentationen. Risk finns alltså att en alltför vuxenstyrd verksamhet blir till, där barnen inte känner eller är medvetna om att de har valmöjligheter.

Intervjuaren: Hur gör ni med de barn som inte vill vara med på foto?

Maria: Då kan man ta kort på verksamheten runt barnet, så barnet blir inspirerat. Just för att barnen pratar mycket om det som hänger uppe på väggarna. Men man får aldrig bestämma som pedagog att du ska vara med på bild (...).

I citatet ovan poängterar Maria att i detta fall respektera barnets önskning om att inte vara med på foto. Hon strävar efter att utjämna maktförhållandet mellan sig själv och barnet genom att låta barnet veta att det har valmöjligheter.

Emilsson och Pramling Samuelsson (2012) menar att arbetet kan resultera i att barnen strävar efter att leva upp till vuxnas förväntningar och önsknings. Barnen kan tolka dokumentationen och synliggörandet som att bli bekräftade och belönade. De kan se detta som ett sätt att bli omtyckta och följa förutsatta normer och ramar för hur ett duktigt barn ska vara i förskolan. Synliggörandet kan också uppfattas att det tränger in på barns integritet. Den pedagogiska dokumentationen kan därför ses ur ett perspektiv där alla barn inte upplever att det är positivt och belönande att bli synliggjorda. Läroplanen säger att dokumentationen ska följa upp verksamhetens utveckling och barns lärande, men i grunden ska barnen känna sig trygga och samtidigt ha roligt (Skolverket, 2010). En av de intervjuade förskolläraren benämner detta:

Sandra: Dokumentation och kvalitet blir bra automatiskt om det finns trygghet och säkerhet i verksamheten i grund och botten.

Sandra vill lyfta fram det som läroplanen för förskolan säger om barns trygghet. Vi tolkar hennes beskrivning om trygghet och säkerhet som en förutsättning för att pedagoger ska kunna bedriva sitt dokumentationsarbete.

Ibland kan det också uppfattas att det finns tendenser som tyder på att den pedagogiska dokumentationen blir till för pedagogerna att utvecklas. Mindre fokus hamnar då på barnen och professionens status blir på bekostnad av barnens perspektiv. Synliggörandet blir i detta fall ett redskap för den vuxne att visa på sin status och kompetens som pedagog. Arbetslaget ska reflektera kring pedagogisk dokumentation för att driva verksamheten framåt där pedagogen för logiska resonemang, men i detta så kan det upplevas att barns perspektiv blir sekundärt. Detta beskriver Sandra:

Sandra: Jag tycker den största fördelen med pedagogisk dokumentation är att synliggöra. Att som pedagog få ut det ur huvudet. Det här gör vi liksom. Det är inte bara barnpassning det handlar om. Det är faktiskt en högskoleutbildning och vi är utbildade i detta. I och med det här tänker jag att vi höjer vår status. Och att det blir utvecklande.

8.3.3 Att dokumentera för att se det enskilda barnet

Gränserna mellan fördelarna och nackdelarna med att synliggöra och utveckla barns lärande blir värdefulla att reflektera över. Däremellan kan etiken som talar om vad som är rätt eller fel träda in. Barn som bedöms och omtalas av pedagoger i arbetet är något Åsen och Vallberg (2012) skriver. Resultaten visar att bedömningar av barnen främst görs i relation till den verksamhet som barnen erbjuds. Den pedagogiska dokumentationen används som verktyg som träder in på arenan. Det blir till ett alternativt användande för formativ bedömning där det enskilda barnet ses som en del i ett sammanhang.

I en förskolegrupp finns många olika individer som uttrycker sig på olika sätt. Eftersom miljön och den pedagogiska dokumentationen i förskolan erbjuder ett likvärdigt arbetssätt, kan denna upplevas olika beroende på vem barnet är. Barnets tidigare erfarenheter, kompetenser, kunskaper och intressen kan både få möjlighet att träda fram men också hamna i skymundan av pedagogernas synliggörande. En förskollärare uttrycker sig följande:

Maria: *Vi har en del blyga barn som är trygga i bara en viss aktivitet. Det är min uppgift som pedagog att utmana dessa barn vidare i sitt sociala samspel så att de vågar prova nya saker (...). Problemet är inte dokumentationen, utan att få alla lika delaktiga i den dagliga verksamheten.*

I Marias förskola ligger stor fokus på barns fria lek. Pedagogerna utmanar och stimulerar barnen efter vad de finner intressant och lärorikt. Problematik som kan uppstå i detta arbetssätt är att synliggöra och dokumentera de barn som inte hänger med i det sociala samspelet och den fria leken. Maria säger att dilemmat inte handlar om att barnen inte vill vara med på foto eller tala om sina verk. Istället handlar dilemmat om att vissa barn inte är delaktiga och intresserade av den fria leken. Då blir frågan huruvida pedagogerna ska synliggöra och dokumentera dessa barns sociala samspel. Skolverket (2010) skriver att förskollärare ska ansvara för att; ”*varje barns utveckling och lärande kontinuerligt och systematiskt dokumenteras, följs upp och analyseras för att det ska vara möjligt att utvärdera hur förskolan tillgodoser barnens möjligheter att utvecklas och lära i enlighet med läroplanens mål och intentioner*” (Skolverket, 2010, s. 14). Alvestad och Sheridan (2014) skriver att strävansmålen i läroplanen kan försvåra innehållet och arbetet med den pedagogiska dokumentationen. Uppdraget med den pedagogiska dokumentationen avser att arbetet ska synliggöra alla barns läroprocesser och hela verksamheten. Detta kan bli

motsägelsefullt för vad läroplanen skriver om att bekräfta varje enskilt barn och respektera barnets unika livsvärld och behov. Emilsson och Pramling Samuelsson (2012) lyfter det faktum att vi haft ett paradigmskifte som inneburit att synen på barn förändrats. Idag lyfts det unika och kompetenta barnet fram. Barn är alltså inte en enhet där alla är likadana och utvecklas på samma sätt. Det unika och speciella hos varje individ uppmanas alltså idag att lyftas fram, synliggöras och bekräftas. I och med detta blir dokumentationsprocessen ett hjälpmedel för att finna varje specifik individs utveckling, styrkor och tankar.

8.3.4 Verktyg och hjälpmedel i arbetet

De intervjuade förskollärarna berättade att de är positiva till att använda nya utvecklade tillvägagångssätt och hjälpmedel för att genomföra dokumentationsarbetet i den dagliga verksamheten. Ett verktyg som samtliga är positiva till när det gäller att synliggöra dagens händelser och arbeten är att ha en datorplatta tillgänglig. Det som skiljer förskollärarnas tillvägagångssätt åt är ett planerat och spontant användande av hjälpmedlet. Strategier och betydelsen av att synliggöra sin verksamhet med hjälp av en datorplatta förklaras tydligt:

Maria: Med Ipaden kan vi plocka upp det som är ”här och nu”, man vill ju inte bara slänga upp det på någon vägg heller. Det räcker inte att klistra in något passande läroplanscitat.

Sandra: Och för att underlätta dokumentationen har vi faktiskt köpt in lärplattor, dels för att ha det som en naturlig del i verksamheten. Inte som en lek-app. För att jag tänker: kan jag dokumentera här, nu, direkt liksom? Då får jag den tiden på ett annat sätt med lärplattan, så att jag slipper gå iväg. Här är vi precis i ett nu, i den här processen med Ipaden. Användandet är nytt, två månader. Det finns fantastiska möjligheter med dagens hjälpmedel i dokumentationsarbetet.

9. Diskussion

Vårt syfte om att skapa en djupare förståelse av förskollärares upplevelser av att arbeta med pedagogisk dokumentation blir relevant eftersom vi själva anser att ämnet är intressant och aktuellt inom utbildningsvetenskap. Intresset av att skapa en djupare förståelse av detta är att arbetet berör olika individer i förskolan. Både pedagoger och barn, föräldrar, chefer och studenter är alla olika individer som får en egen relation till ämnet. Efter att läroplanen för förskolan reviderades 2010, tillkom ytterligare och förtydligade mål kring dokumentationsarbete i förskolan. Förskollärare har höga krav på sig att synliggöra sin verksamhet. Politiker, förskolechefer och myndigheter som har olika intresse av att ta del av en förskolas dokumentationsarbete är parter som gör dokumentationsarbetet till ett utmanade uppdrag för pedagogerna. Vi tror att vår studie är intressant att ta del av är just för att många förskollärare känner sig osäkra på uppdraget med att synliggöra sin verksamhet. Detta är vad vi upplevt under vår VFU, när vi vikarierat på förskolor samt när vi tagit del av forskning kring dokumentation under vår utbildning. Pedagogisk dokumentation har också under vår utbildning varit ett område som diskuterats i olika kurser genom stundeters olika tankar och argument. Det märks och är tydligt i förskolans praktiska verklighet att arbetet är under ständig utveckling. Pedagogisk dokumentation är ett område som blir svårt för pedagoger att tolka, behärska och utföra i sin praktiska verksamhet. En av de intervjuade förskollärarna uttrycker och belyser att det inte finns någon klar "checklista" för vad syftet är med pedagogisk dokumentation. Fler studier inom pedagogisk dokumentation kan bidra till en fördjupad kunskap och insikt. Förhoppningsvis leder forskningen till att pedagogerna känner sig tryggare i sitt uppdrag av att dokumentera sina verksamheter utifrån ett tydligt syfte.

Emilson och Pramling Samuelsson (2012) lyfter att det finns en del litteratur om pedagogisk dokumentation där arbetssättet oftast beskrivs i positiva termer. Dock finns det inte mycket empirisk forskning på området. Med vår kvalitativa intervjustudie har vi försökt att bidra med forskning om hur tre förskollärare i praktiken upplever att arbeta med pedagogisk dokumentation. Nedan diskuterar vi våra frågeställningar tillsammans med vår analys och tidigare forskning. Det som framkommit i vår analys utifrån intervjustudierna diskuterar vi och besvarar tillsammans med våra frågeställningar:

1. *Hur beskriver förskollärarna syftet med pedagogisk dokumentation?*
2. *Vilka aspekter menar förskollärare ingår i deras praktiska arbete med pedagogisk dokumentation?*
3. *Vilka möjligheter och svårigheter upplever förskollärare i sitt arbete när det gäller att bedriva dokumentation utifrån barns perspektiv?*

9.1 Pedagogisk dokumentation – öppet för tolkning

En tanke är att det som står skrivet i läroplanen om pedagogisk dokumentation är tolkningsbart för pedagoger i förskolan. Vi funderar också kring varför barnperspektivet lyfts fram i läroplanens riktlinjer då barns perspektiv ska vara i fokus i förskolans arbete. Det pedagogiska i dokumentationen handlar dels om att lyfta barns perspektiv. Pedagogerna ska som tidigare nämnt reflektera hur arbetssätten ska synliggöra barns läroprocesser där de riktar sig till vad barnet upplever intressant, givande och lärorikt. Det som kan diskuteras är hur läroplanen preciserar att nämna barnperspektivet och inte barns perspektiv. De breda och tolkningsbara riktlinjerna gör att pedagogerna blir osäkra på tillämpningen i det praktiska arbetet kring pedagogisk dokumentation. Våra intervjuade förskollärare nämner detta. Trots att reflektionsarbetets betydelse benämns, berättar de olika tolkningar och tillvägagångssätt för att utföra arbetet. Deras berättelser om att lyfta barns perspektiv skiljs i deras metoder åt. De är alla medvetna om den breda tolkningen, där en förskollärare nämner att inget är ”rätt eller fel”. Det kan resultera i att problematik och svårighet uppstår att utföra ett pedagogiskt arbete med dokumentationen, om det inte finns likvärdiga uppfattningar och föreställningar.

Tidigare har vi nämnt innebörden av att arbetslaget bör ha gemensamma tankar, uppfattningar och föreställningar om det pedagogiska dokumentationsarbetet. Ett gemensamt arbetssätt medför tydliga budskap och riktlinjer till barnen och därmed skapas ett tryggt klimat. Reflektion kan resultera till att olika tankar utvecklas hos pedagogerna. Att tänka och föreställa sig olika fördelar och nackdelar, och ha ett kritiskt förhållningssätt är lärorikt, viktigt och givande för pedagogerna. Deras olika tankar, tolkningar och förhållningssätt blir alla värdefulla delar och skapar ett internt samspel i arbetslaget. På så sätt tillförs det ständigt nya tankar och idéer och bidrar därmed till en utveckling och förbättring av arbetssätten och verksamheten. Både Svenning (2011) och en av de intervjuade förskollärarna uttrycker sig om att det pedagogiska dokumentationsarbetet är en utmaning, både för verksamheten och för sig själv. Utmaningen handlar om att det sällan inte finns ett slutgiltigt svar för vad som är rätt eller fel i ett pedagogiskt sammanhang. Svenning nämner vidare att det är viktigt att som pedagog att överväga alla de möjligheter och hinder som finns i möten med barn.

9.2 Reflektionsarbetets syfte

Den problematik som uppstår på grund av tidsbristen att genomföra pedagogisk dokumentation är att reflektionsarbetet inte alltid fullföljs. En analys och diskussion av dokumentationsarbetets process blir svår för pedagogerna att gå djupare in i. Johansson (2011) skriver att pedagoger är i behov av att reflektera och samtala om sina arbetssätt och hur de ska gå tillväga för att utveckla sin verksamhet.

Det kan diskuteras huruvida en verksamhet utvecklas och förbättras med hjälp av den pedagogiska dokumentationen som verktyg. I stort sett handlar arbetet om att synliggöra och göra barnen medvetna om sina läroprocesser. Därmed får pedagogerna en förståelse och ett synliggörande för hela verksamheten där de vidare genom reflektion kan utveckla verksamheten till något bättre. De intervjuade förskollärarna berättade att det är reflektion som gör att dokumentation blir pedagogisk. Definitionen och betydelsen av begreppet pedagogisk dokumentation till skillnad från dokumentation blir viktigt att bära med sig som förskollärare. Reflektion i arbetslaget upprätthåller samspelet som behövs för ett professionellt bemötande av barnen. Genom reflektion blir det möjligt för pedagogerna att motverka de tidigare beskrivningarna av dokumentation i form av observationer av barn.

Det nya synsättet på barn och att tillämpa pedagogisk dokumentation innebär att reflektionen förvisso har att göra med vad pedagogerna synliggör samt vad de vill uppnå när det gäller barns trivsel, trygghet och lärande kring olika målområden i läroplanen. Förutsättningen för att reflektionen i dokumentationen ska bli pedagogisk är också att pedagogerna är intresserade av det barnen gör och att barns perspektiv framträds (Sheridan & Pramling Samuelsson, 2009).

9.3 Pedagogernas reflektion – ett avgörande fokus

Reflektionen är ett utmärkande resultat vi funnit i intervjuerna med de tre förskollärarna. Den pedagogiska dokumentationen blir med hjälp av pedagogernas reflektion avgörande hur arbetet ser ut i verksamheten. Därmed också hur det upplevs av barnen på förskolan. Alvestad och Sheridan (2014) nämner att pedagogerna ska ha ett gemensamt fokus i reflektionsarbetet. En fråga som kan ställas i samband med detta är vad fokus ligger när pedagogerna tillsammans reflekterar? Vi har inte studerat denna fråga närmare, utan den uppkom i vår diskussion utifrån vår analys. Kanske kan denna fråga öppna för vidare forskning kring hur viktigt reflektionsarbetet är bland pedagoger i det praktiska arbetet.

Vi finner syftet med den pedagogiska dokumentationen som att arbetet kan delas upp och integreras i tre dimensioner. Dimensionerna kan också beskrivas som tre delar som ingår i arbetet. Vi tolkar att det är tre delar som bildar en helhet där alla är utav stor betydelse och har olika mycket utrymme i arbetet. Från början tänkte vi inte på dessa tre delar som dimensioner. Det var något vi fann i slutet av vår studie, och vi valde att lyfta fram de tre viktigaste delarna som våra intervjupersoner nämnt, och kalla dessa för dimensioner i vår diskussion. Variationen mellan dimensionerna beror på vad pedagogerna menar är syftet av att genomföra den pedagogiska dokumentationen. En av dimensionerna är att en utveckling och förbättring av förskoleverksamheten ska ske. En annan dimension är att ett synliggörande av barns läroprocesser tydliggörs efter barnens intressen och behov. Det tredje är att arbetet ger pedagogerna reflektion kring sin verksamhet. Våra intervjupersoner har benämnt dessa dimensioner i sitt arbete. Däremot belyser varje intervjuperson sitt eget särskilda syfte och metoder med den pedagogiska dokumentationen.

Något som vi fått ta del av när vi intervjuat är att pedagogernas tillvägagångssätt är olika och därmed kan syftet med den pedagogiska dokumentationen variera i olika situationer. Vi anser att förskollärarnas olika svar och berättelser inte visar på vilken av de tre dimensionerna som är rätt eller fel i en verksamhet. Det vi funnit varit viktigt och värdefullt är att samtliga har ett gemensamt och genomtänkt fokus i arbetet. Ett gemensamt och genomtänkt fokus hos pedagogerna blir alltså avgörande. Fokus i den pedagogiska dokumentationen handlar tidigare nämnt om kommunikation som är tillåtande och respektfull pedagoger emellan och mellan pedagoger och barn (Emilsson & Pramling Samuelsson, 2012). Fokus på planering att utföra arbetet där det handlar om att rikta tillvägagångssätten till vad barnen är intresserade av och är i behov av är lika viktigt (Alvestad & Sheridan, 2014). Som pedagog anser vi att det är viktigt att vara medveten om skillnaderna med våra tre dimensionerna kring pedagogisk dokumentation.

Johansson (2011) skriver att få arbetslag lägger sitt fokus på att studera, analysera, fördjupa, reflektera och kritisera sina arbetsmetoder i samband med vad som står skrivet i läroplanen. Ny forskning, nya teorier, sin egen kunskapssyn och syn på barn är också något som riskerar

att hamna i skymundan på grund av den begränsade tiden. Hon skriver också att chefer har vittnat om dilemmat att tidsbristen medför att samtliga anställda på förskolan känner en arbetsbörda och stress med en lyckad pedagogisk dokumentation.

Frågeställningen om vad det pedagogisk dokumentation innebär för förskolläraren blir en dimension som grundlägger reflektionsarbetet. Det här kan ge exempel på vad de intervjuade förskollärarna lyfter fram i frågan om vad innebörden av arbetet är. Det handlar om vem pedagogen anser att dokumentationen är till för. Skulle pedagogen anse att dokumentation främst är till för föräldrar eller att de vill synliggöra sin verksamhet utåt, skulle det kunna resultera i att pedagogerna glömmer barnens perspektiv. Ett fokus i detta syfte handlar om att visa upp ett resultat av barnens verk. Hur pedagogerna väljer att gå tillväga för att utföra ett synliggörande av barns läroprocesser är också något Bjervås (2011) diskuterar. Hon säger att pedagogers skilda tillvägagångssätt får betydelse och påverkar att det synliggjorda antingen utelämnas eller tillför något speciellt. Vi menar att det blir pedagogernas gemensamma ansvar att synliggöra och värdesätta den pågående processen i barnens skapande av exempelvis ett temaarbete. Pedagogerna ska kunna fånga barnens spontana tankar och idéer på ett effektivt sätt i processen. Med en datorplatta som hjälpmedel att fånga och synliggöra det spontana kan exempelvis ett barns tanke eller vilja få möjlighet att träda fram i en situation som är spontan och unik. Pedagogerna och barnen blir lika viktiga i arbetet eftersom de alla är aktörer som skapar den pedagogiska dokumentationen.

9.4 Tidsbristen

Samtliga intervjuade pedagoger upplever problematik med tidsbrist i sitt arbete för att utföra och fullfölja pedagogisk dokumentation. Eftersom arbetet är ett viktigt uppdrag och upplevs som ett omfattande ansvar medför det stress och arbetsbörda hos pedagogerna. Istället för att naturligt integrera pedagogisk dokumentation kan det upplevas som en extra plikt eller arbetsbörda att dokumentera sina verksamheter. I detta skede missar de att ta hänsyn till barnens perspektiv. De nämner att det exempelvis ibland är svårt att fullfölja startade projekt som exempelvis temaarbeten eller frågor barnen spontant visat intresse för. Tidigare studier bekräftar att tidsbristen gör att många pedagoger upplever frustration med att inte hinna utföra sitt arbete på det sätt de önskar.

Ett annat dilemma den pedagogiska dokumentationen medför på grund av tidsbristen är att vuxnas närvaro med barnen kan hamna i skymundan (Bjervås, 2011). Johansson (2011) skriver också att pedagogerna kan sakna överblick och närvaro i barns livsvärldar. Risken är att spontana och meningsfulla möten i förskolans vardag inte blir till i stressade situationer. Pedagogernas strävan efter att förstå varje enskilt barn sker inte automatiskt. Den pedagogiska dokumentationen är ett arbete som kräver tid och energi för att skapa meningsfulla möten för lärande och därmed synliggöra barnens lärande. Vidare menar hon att närvaron med barnen blir till när pedagogen intar och förstår barns perspektiv och livsvärld. Barns perspektiv och de etiska aspekterna är viktiga innebörder till vad som gör dokumentationsarbetet pedagogiskt.

Ett hjälpmedel alla intervjuade funnit användbart när det gäller att spara tid är en datorplatta. Det är en lösning på att effektivisera dokumentationen och ett bra verktyg som finns med i det dagliga arbetet. Med datorplattan går det enkelt att fånga spontana situationer som uppstår. Trots detta verktyg löser det inte hela problemet med tidsbristen, utan utestår till ett hjälpmedel.

Tankar som uppkommit att hantera och acceptera tidsbristen och verklighet som råder i förskolan bidrar till nämnda dilemman och svårigheter. För att hantera och göra det bästa av

situationen med den begränsade tiden är att som pedagog hitta lösningar. Vi har kommit underfund med att ibland kan det finnas ett behov hos pedagogerna att betrakta sin verksamhet utifrån. Genom detta kan pedagogerna undvika att upprepa sina invanda mönster som tycks fungera och känns bekväma. Dock belyser Johansson (2011) vikten av att sträva efter att analysera det egna förhållningssättet. Tankar vi får kring detta är att det kan göras i exempelvis nätverksträffar eller vid handledning av utomstående parter. På så vis kan arbetslaget få hjälp, vägledning och stöd att se verksamheten med nya ögon och från nya perspektiv. Därmed ökar chanserna och möjligheterna till att pedagogerna utvecklar och förbättrar sin verksamhet.

9.5 Pedagogernas perspektiv – avgörande för den pedagogiska dokumentationen

Ur ett pedagogiskt perspektiv kan det också talas om hur det vuxna synsättet om att höja statusen i sitt yrke kan leda till att barns perspektiv inte får tillräckligt med plats. Emilsson och Pramling Samuelsson (2012) säger att en kritik har framförts angående att barnen blir underlag för pedagogernas fortbildning inom sitt yrke. Den pedagogiska dokumentationen kan ur denna synvinkel gynna pedagogernas utveckling men inte lika mycket barnens. Det kan anses och tolkas vara en fördel att statusen av yrket höjs. På bekostnad av detta kan etiken och barns perspektiv saknas när de vuxna strävar efter kompetensutveckling i syfte att höja sin yrkesstatus.

Om pedagogerna i arbetslaget har detta perspektiv medför detta en förvirring hos barnen, eftersom syftet då inte är riktat till dem. För dem är det troligtvis inte relevant att pedagogerna vill höja sin status, utvecklas eller få högre lön exempelvis. I detta skede behöver pedagogerna uppdatera och påminna varandra att lyfta om barns perspektiv. De behöver också aktivt diskutera de etiska aspekterna och värdegrundsfrågorna som råder på förskolan. Vikten av ett gott samspel och ett öppet klimat inom arbetslaget blir då tydligt för både vuxna och barn. Det är varje pedagogs ansvar att sträva efter att möta andra individer, för att undvika att fastna i sitt eget perspektiv (vuxen) perspektivet. Vuxna har redan egna erfarenheter och känslor de byggt upp inför särskilda situationer, risken blir då alltså att den vuxne missar barnens avsikter och känslor.

Utmaningen med att utföra pedagogisk dokumentation tror vi kan medföra ytterligare dilemman och svårigheter. Det handlar om pedagogen som enskild individ i ett arbetslag. Den enskilda individen kan finna etiska dilemman med att ifrågasättas av en kollegas tankar, tolkningar och handlingar. Det kan bli känsligt att kritiseras av en annan individ i sammanhanget att arbeta efter ett arbetssätt som ska vara likvärdigt och gemensamt. Att exempelvis kritiseras av en kollega i arbetslaget kan ta emot eftersom människans natur vill undvika konflikter. Det är naturligt att man i en gemenskap vill hålla sig sams med de individer man har nära omkring sig. Denna tanke är också något Johansson (2011) uttrycker. Hon har funnit att det blir svårt att samtala om varandras tankar och tillvägagångsätt, då professionell kritik istället tolkas som personlig kritik riktat till individen. Sommer (2005) skriver att i det västerländska samhället går det mot att värdesätta och uppmuntra personlighet och individens värde. Det kan ju anses som något positivt att människor strävar efter att utveckla sig själva och hävda sig som unika individer. Oavsett om det är positivt eller negativt krävs det i vilket fall ett sorts samspel mellan att vara sig själv och att samtidigt vara i grupp med andra människor. Det handlar alltså om att man kan reglera sig själv och sina egna önsknings, och samtidigt respektera och ta hänsyn till de människor som finns runt omkring. Sommer skriver att detta blir en sorts dubbelhet att ta hänsyn till i dagens moderna samhälle.

Barnen ska sträva efter att “utveckla sin identitet och känna trygghet i den” och “utveckla självständighet och tillit till sin egen förmåga”. Samtidigt ska arbetslaget “stimulera barnens samspel och hjälpa dem att bearbeta konflikter samt reda ut missförstånd, kompromissa och respektera varandra.” (Skolverket, 2010, s. 9).

Vi tyder på att det är lika viktigt att pedagogerna strävar efter dessa mål i ett arbetslag. Att ha en social kompetens i den moderna förskolan handlar om att det är viktigt att barn ska leva i en stark gemenskap. För att barn ska få möjlighet att leva i en stark gemenskap i förskolan gäller det att pedagogerna har en stark gemenskap som speglar av sig till barnen. Den enskilda individens betydelse framträds inte som lika betydelsefullt som den interna gemenskap och norm alla individer i förskolan skapar. I detta fall blir den pedagogiska dokumentationen en svårighet att synliggöra det enskilda barnet på ett positivt sätt.

För att hantera detta dilemma tror vi att det är viktigt att arbetslaget skapar ett gott klimat. En profession tillsammans med en medvetenhet hos varandras egna värderingar och tolkningar kan bidra till en djupare förståelse för varandra. Det gäller också att vara medveten om sin egen läroprocess i sitt yrke och ha ett positivt förhållningssätt till att det finns olika individer i ett arbetslag. Förhållningssättet om att ta lärdom av konstruktiv kritik av kollegor är värdefullt och givande på ett långsiktigt plan. De utmaningar, dilemman och svårigheter som presenterats om den pedagogiska dokumentationen blir därmed mer hanteringsbart och upplyftande.

9.6 Makt – ett hinder för utrymme av barns perspektiv

För att kunna dokumentera krävs det att pedagoger urskiljer det som är betydelsefullt i förhållande till det pedagoger söker kunskap om (Emilsson & Pramling Samuelsson, 2012). Det gäller att en kompetens, kunskap, profession och erfarenhet finns hos pedagogen att synliggöra barns läroprocesser på rätt sätt. Frågan är då; Vad är egentligen rätt sätt? Vi tänker oss att synliggörandet kan framkalla olika känslor hos olika barn. Emilsson och Pramling Samuelsson (2012) lyfter en viktig punkt i relation till detta. Barn kan tolka dokumenterandet som en personlig bekräftelse eller belöning. De strävar efter vad de tror att pedagogerna förväntar sig av dem. Barnen försöker leva upp till ”det kompetenta barnet”. Detta kan resultera till ett negativt klimat på förskolan. Vi menar att barnperspektivet framträder och sätts i fokus då barnens egna perspektiv glöms bort. Pedagogerna ska vara lyhörda och intresserade av hur barnen upplever och förstår meningen med att synliggöra dem och deras läroprocesser. Bjervås (2011) uttrycker att utifrån barns perspektiv är det viktigt att diskutera vad barnen upplever av pedagogernas regelbundna synliggörande. Synliggörandet kan medföra risken av att barnen granskar sig själva kritiskt. Från dokumentationsarbetet kan de också utveckla ett behov av att samtala om sina starka och svaga sidor som handlar om en stark strävan av att bli bekräftade för något de egentligen inte behöver uppnå i sin unga ålder. Vi tänker att i dagens samhälle är det eftersträvansvärt att vara trygg och självständig, både som barn och vuxen. Barn ska utvecklas till unika individer och få lov till detta utan att känna skam eller skuld. Pedagogens viktiga uppdrag och roll handlar då om att motverka att barnen känner prestationsångest i det pedagogiska dokumentationsarbetet, där ett jämförande av varandra lätt sker och även för vad en norm samhället runtomkring sätter.

Relationen mellan pedagogisk dokumentation och makt är angeläget att diskutera. Innebörden av maktdimensionen är viktig att vrida och vända på. I Alnerviks avhandling från (2013) står det skrivet att mer forskning och diskussion kring makt och etik är nödvändigt för att få klarhet i vad dokumentationsarbetet verkligen innebär för barnen. Syftet med pedagogisk dokumentation är just att den ska ske med stort inflytande från barngruppen och dess unika

individer. Det finns alltid tolkningar av arbetssätt och inga korrekta svar. En av de intervjuade förskollärares uttalande svar om ”ingen klar checklista” visar att det är en balansgång och att det inte alltid är ett lätt arbete förskollärare ansvarar över. En annan av våra intervjuade förskollärare talar om stora barngrupper och att detta medför stress och svårigheter. Med en vardag som detta blir det nödvändigt att fatta många svåra kvicka beslut. Hinner pedagoger göra etiska överväganden i alla dessa situationer i praktiken bli en viktig fråga pedagoger kan reflektera över och diskutera tillsammans. Vi anser att denna fråga öppnar för vidare tankar och forskning kring pedagogisk dokumentation.

Eftersom förskollärare dagligen ska dokumentera sin verksamhet tvingas de också att ta ställning till etiska aspekter. Som Svenning (2011) problematiserat kan de vuxna förbise barnets verkliga perspektiv om man är för upptagen som vuxen av att ta barnen för givet. I vårt resultat fann vi att samtliga förskollärare ser det som en självklarhet att respektera och vara lyhörda gentemot de barn som kroppsligt eller verbalt påvisar att de känner sig obekväma med att bli dokumenterade. Två av de intervjuade förskollärarna nämner att en lösning kan vara att dokumentera runtomkring barnet istället. Den ena förskolläraren berättar också att hon ibland ger kameran till barnet. Eftersom alla förskoleverksamheter, också de vi intervjuat, ser olika ut och har olika barn och pedagoger blir det pedagogiska dokumentationsarbetet varierat. Stora barngrupper och de yttre förutsättningar man har i sin verksamhet tänker vi måste spela roll. Det vill säga, alla barn måste först känna sig trygga och få basbehov tillgodosedda i förskolan. Upplever då pedagoger för mycket yttre påfrestningar och arbetsbörda leder det till att de tvingas prioritera de uppgifter som för tillfället är viktigast. Detta kan leda till att makt och etiska aspekter inte prioriteras i relation till barnen. Oavsett om det är medvetet eller omedvetet ifrån pedagogens sida, behöver också denna problematik beaktas. Ur samhällsperspektiv krävs alltså att pedagoger ges förutsättningar för att kunna utföra sitt arbete med den höga kvalitet som de önskar.

Ur ett samhällsperspektiv ser vi idag att det finns en brist på utbildade förskollärare. Eftersom pedagogisk dokumentation har visat sig vara en utmaning, både från tidigare forskning och från våra intervjustudier, blir arbetet extra svårt att utföra och fullfölja. Vi har från egen erfarenhet upplevt att det i många arbetslag arbetar vikarier på kortare eller längre anställningar. En av våra intervjupersoner berättade hur viktigt och värdefullt hon ansåg det vara att ha ett arbetslag där alla är utbildade förskollärare. Det visar vikten för av att kunna utföra ett arbete krävs rätt förutsättningar och personal för att bedriva ett kvalitetsarbete i förskolan. Ett arbetslag kan innehålla olika pedagoger. Pedagogerna kan antingen bära på flera års erfarenhet, de kan vara nyexaminerade och i arbetslaget kan det finnas vikarier. Dock kan det också belysas ur en annan synvinkel. Oavsett hur upplägget av ett arbetslag ser ut blir gemenskapen och relationerna det som blir värdefullt och avgörande. Därmed bildas ett fokus på den värdefulla reflektionen i dokumentationsarbetet.

10. Slutord

Eftersom barn och deras läroprocesser, tankar, upplevelser, uttryck och viljor ska vara i fokus i förskolans arbete, gäller det att den pedagogiska dokumentationen riktas till barnen. Vikten av att inta och lyfta barns perspektiv blir avgörande för hur den pedagogiska dokumentationen fungerar som verktyg att utveckla och förbättra verksamheten. Pedagogens perspektiv och förhållningssätt till hur ett pedagogiskt dokumentationsarbete ska se ut är en avgörande aspekt. Därför är det upp till pedagogen att sträva efter barns perspektiv i arbetet, men också

att ta det yttersta ansvaret att visa ett tryggt och demokratiskt arbetssätt. De erfarenheter, kompetenser och kunskaper barnen bär med sig från det pedagogiska dokumentationsarbetet i förskolan, ska vara till nytta i deras fortsatta utveckling. Synliggörandet som pedagogerna visar barnen ska inspirera dem att uppskatta att vägen till ett resultat är värdefullt. Det pedagogiska i dokumentationen tror vi kan lära barnen att respektera varandras olikheter i deras unika läroprocesser.

En fördjupning av tre olika förskollärares berättelser och upplevelser med pedagogisk dokumentation har gett oss en inblick i hur arbetet ser ut i den praktikens verklighet. Vår studie bidrar med värdefull kunskap som framkommit om pedagogers varierade synvinklar på pedagogisk dokumentation. I vår diskussion och slutsatsen vi drar är att det inte finns något rätt eller fel när det gäller hur pedagoger utför dokumentationsarbetet. De intervjuade förskollärarna berättade om att syftet med arbetet är tydligt i styrdokument och i teorin, men tolkningsbart ute i varje unik förskoleverksamhet. Det är därför en värdefull insikt för alla verksamma pedagoger samt alla som är intresserade av att läsa vår studie. Vår studie kan öppna för fortsatta studier och fördjupning på området pedagogisk dokumentation.

11. Referenslista

- Alnervik, K. (2013). *"Men så kan man ju också tänka!" Pedagogisk dokumentation som förändringsverktyg i förskolan.* (Diss, 19). Jönköping: Högskolan i Jönköping. Tillgänglig: <http://hj.diva-portal.org/smash/get/diva2:659182/FULLTEXT01.pdf>
- Alvestad, T., & Sheridan, S. (2014). Preschool teachers' perspectives on planning and documentation in preschool. *Early Child Development and Care*, 185 (3), 377–392. doi: 10.1080/03004430.2014.929861
- Bjervås, L-L. (2011). *Samtal om barn och pedagogisk dokumentation som bedömningspraktik i förskolan. En diskursanalys* (Diss, Gothenbrug Studies in Educational Sciences, 312). Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis. Tillgänglig: https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/25731/1/gupea_2077_25731_1.pdf
- Emilsson, A., & Pramling Samuelsson, I. (2012). Jakten på det kompetenta barnet. *Nordisk barnehageforskning*. 5(21), 1-16.
- Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H & Wängnerud, L. (2007) *Metodpraktikan - konsten att studera samhälle, individ och marknad.* Stockholm: Norstedts Juridik.
- Johansson, E. (2011). *Möten för lärande. Pedagogisk verksamhet för de yngsta barnen i förskolan.* (2., rev. uppl.) Stockholm: Skolverket
- Johansson, E. (2001). *Små barns etik.* Stockholm: Liber.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun* (2., rev. uppl.) Lund: Studentlitteratur
- Skolverket. (2010). *Läroplan för förskolan, Lpfö 98.* (rev. 2010). Stockholm: Fritzes.
- Skolverket. (2012). *Uppföljning, utvärdering och utveckling i förskolan - pedagogisk dokumentation.* Stockholm: Fritzes.
- Riddersporre, B., & Persson, S. (red.). (2010). *Utbildningsvetenskap för förskolan.* Stockholm: Natur och kultur.

- Reggio Emilia Institutet. (2015). *Reggio Emilias pedagogiska filosofi*. Hämtad 2015-05-13, från <http://www.reggioemilia.se/pedagogiken/mer-om-reggio-emilias-pedagogiska-filosofi/reggio-emilias-pedagogiska-filosofi/>
- Sheridan, S., & Pramling Samuelsson, I. (2009). *Barns lärande - fokus i kvalitetsarbetet*. Stockholm: Liber.
- Sommer, D. (2005) *Barndomspsykologi. Utveckling i en förändrad värld*. (2., rev. uppl.) Stockholm: Liber.
- Svenning, B. (2011). *Vad berättas om mig? Barns rättigheter och möjligheter till inflytande i förskolans dokumentation*. Lund: Studentlitteratur
- Vetenskapsrådet. (2007). *Forskningsetiska principer inom humanistisk – samhällsvetenskaplig forskning*. Hämtad 2015-05-13, från <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>
- Wester, M. (2008). "Hålla ordning men inte överordning" *Köns- och maktperspektiv på uppförandenormer i svenska klassrumskulturer*. (Diss, 22). Umeå: Institutionen för svenska och samhällsvetenskapliga ämnen, Umeå Universitet. Tillgänglig: <http://umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:141738/FULLTEXT01.pdf>
- Åsen, G., & Vallberg-Roth, A-C. (2012). *Utvärdering i förskolan – en forskningsöversikt*. (6:2012). Stockholm: Vetenskapsrådet